

POHJANMAANTIEN VARSII

Pohjanmaantien varrella on yhtenäinen, tiehen nähden poikittain rakennettujen talojen rivistö. Rakennusten muodostama vaikutelma on keveä ja miellyttävä. Pihat rajautuvat katuun vuoroin tukimuurein, vuoroin aidoin ja istutuksin.

Suhteellisen matalaa tasoeroa on hyödynnetty rakentamalla autotalleja osaksi pihaa rajaavaa tukimuuria.

Pohjanmaantien pohjoispuolta.

Koukkarinkujan vartta.

KOUKKARINKADUN YLÄTASANNE

Koukkarinkadun - Markkinakadun ympäristön rakennuskanta on vaihtelevan ikäistä. Maasto on tasaista ja rakennukset suhteellisen tyyppisiä, useimmat yhdenperheentaloja, mutta joukossa on vanhoja vuokrataloja.

Tasaisen maaston etuna pihat ovat laajoja ja niillä on viehättäviä puutarhoja.

Koukkarinkadun ja Markkinakadun kulmassa on vanha pihapiiri maise-
mallisesti merkittävällä paikalla.

Myös radan pohjoispuolella on ollut asutusta. Ilmeisesti radan vilkas liikenne on vaikuttanut siihen, että jotkin rakennukset ovat autoituneet.

Markkinakadun ja Koukkarinkadun risteys.

Autiotalo radan pohjoispuolella.

Koukkarinkadun miljö on vaihtelevaa.

Pölkkymentän kupeessa on vanha autio pihapiiri.

ERÄMIEHENKADUN YLÄTASANNE

Erämiehenkatu on kylänraittimainen vanha tie Pispalan pohjoisosassa Punaisen ja Harmaan tukkitien vanhan linjan välissä. Katu onkin osa Pispalan halki kulkenutta vanhinta tietä. Kadun länsipäästä vanha tielinja jatkuu polkuna seurakuntatalon tontille ja edelleen sen halki Pölkky-mettän puistoon.

Punaisen tukkitien reunalla on ollut hevospöytä, jonka avulla tukit on nostettu ränniin. Siitä on yhä merkkejä seurakuntatalon tontin männyissä.

Erämiehenkadun varren rakennukset ovat eri ajalta ja eri kokoisia, mutta mielenkiintoisia. Kadun varrella on mm. vanha postitalo, Terijoelta siirretty huvila ja sitä vastapäätä ns. "Neidin puutarha", huvilan omistajan sisaren huolella vaalima puutarha. Kadun itäpäässä Ahjolanaukion kulmassa on useiden pienten rakennusten muodostama, mielenkiintoinen kokonaisuus, jossa on ollut liiketiloja.

Ahjolan tontti rajautuu Erämiehenkatuun. Kadun puoleisella pihalla on päiväkodin leikkipaikka.

Erämiehenkadun ja Ahjolankadun kulma. Kulmatalossa on ollut liiketila.

Ahjolan piha avautuu Erämiehenkadun suuntaan.

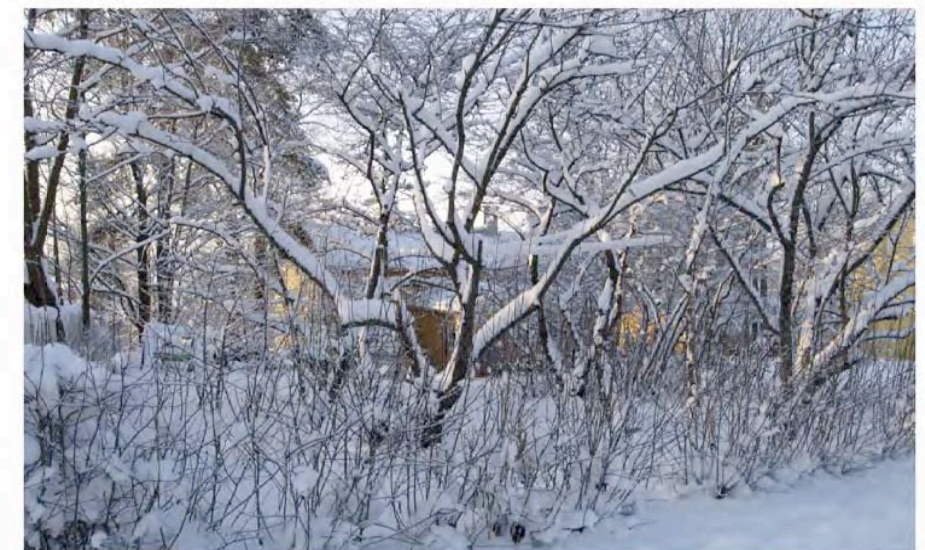
Erämiehenkadulla on kylänraitin tunnelmaa. Pihaja rajaavat puuaidat, vajat, pulteriaidat ja istutukset.

Erämiehenkadulla on vaihtelevaa ja pienipiirteistä ympäristöä sekä miellyttäviä puutarhamaisia pihaja.

Erämiehenkadun päässä on Pispalan vanha postitalo, johon on johtanut tie suoraan Pispalan valtatieltä.

"Neidin puutarha" Erämiehenkadun varrella.

POHJOISRINNE / RINNEKATU JA MÄKIKATU

Rinnekatu ja Mäkikatu noudattavat korkeuskäyrien suuntaa. Pääkatuja vasten kohtisuorat pikku yhdyskadut ovat jyrkkiä ja pääosa niistä on tarkoitettu vain kevyelle liikenteelle. Osalla poikkikaduista on portaita. Pumpukaivonkatua lukuunottamatta ne ovat suhteellisen lyhyitä.

Rinnekadun ja Mäkikadun itäpäähän muodostama Pispalan pohjoisrinne on tiiviisti rakennettu. Katuvarren taloissa on ollut liiketiloja. Kun ne ovat hävinneet, on katujulkisivu köyhtynyt ja muuttunut "mykäksi".

Monesti rakennukset ovat tontin pohjoisrajalla niin, että kadun eteläreunalla on talorivi ja pohjoispuolella alempana sijaitsevan pohjoisemman tonttirivin pihat. Poikkeuksen muodostaa Rinnekadun itäpää, jossa katutila on hyvin kapea ja intiimi ja pohjoispuolen rakennuksiin pääsee kurkistamaan kadulta sisään, joissakin jopa vintin ikkunasta.

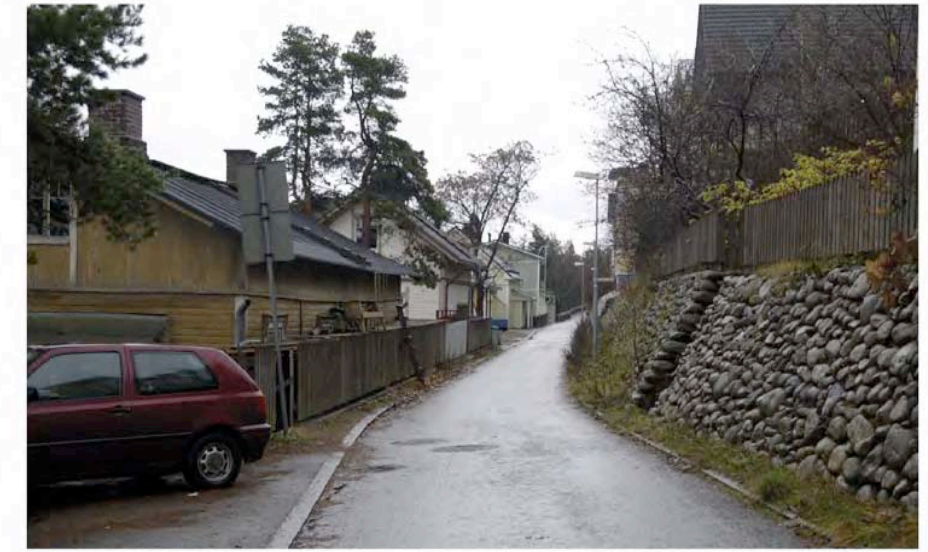
Kapeilla kaduilla on pysäköintiä ratkottu kekseliäästi. Ympäristöön parhaiten sopeutuvia ovat kapeat syvennykset kadun varressa. Joskus pysäköintipaikat on sijoitettu tontille esim. alla olevan rakennuksen katolle. Sellaiset ratkaisut, joissa ajamiseen käytettävä tila on minimoitu ja sovitettu osaksi katua, ovat onnistuneimpia.

Mäkikadulta ja etenkin ylempänä rinteessä olevalta Rinnekadulta avautuu paikoin huikeita näköaloja Näsijärvelle.

Rinnekadun ja Mäkikadun välissä niiden itäpäässä on suurehko uudisrakennettujen / korjattujen rakennusten ryhmä, jossa väritys on hempeän pastellimainen tai vaalea. Se kiinnittää huomiota, sillä Pispalan normaali värimaailma on melko vahva ja vaihteleva.

Rinnekadun länsipäässä rakennukset ovat tontin pohjoisreunalla, jolloin talon eteläpuolella on tilaa pihalle ja puutarhalle.

Rinnekadun itäpäässä rakennukset ovat kadun varressa. Katutila on kapea ja intiimi, mutta pohjoispuolen pihat ovat varjoisia.

Pienten pysäköintipaikkojen moninaisuutta.

Uudisrakennuksen pysäköintiterassi.

Näkymä etelään on tiivis ja monimuotoinen.

Näkymä pohjoiseen avautuu paikoin väljästi alapuolen rinteeseen ja Näsijärvelle.

LÄNSIRINNE / MÄKIKATU JA PORTAANPÄÄ

Länsirinteessä maiseman muoto muuttuu vaihtelevammaksi. Rinne pyöristyy Pispalanharjun niemimäiseksi päätteeksi ja kaartuu oikeastaan kaikkiin suuntiin paitsi itään. Rakennukset ovat sijoittuneet vaihtelevasti ja katulinjoja on eri vaiheissa muutettu maaston muotoja paremmin seuraileviksi.

Mäkikadun linja on Länsirinteessä kauniisti mutkitteleva. Portaanpään ja Lauri Viidan kadun risteyksessä on rinteessä viistosti kulkevien katujen kulmaan tyypillisesti syntyvä katuaukio, jota voi kutsua jo puistikoksi. Osa alueesta kuuluu viereiseen rakentamattomaan tonttiin. Aukio on merkittävä osa kaupunkitilaa, mikä pitäisi ottaa huomioon tontin käsittelyssä.

Alueella on jäljellä jonkin verran vanhoja, hyvinkin pienipiirteisiä rakennuksia ja pihapiirejä. Yksi kauneimpia on portaanpään varrella oleva pieni vihreä talo, joka tulisi säilyttää esimerkkinä Pispalan pikkumökeistä.

Länsirinteen rakennuskanta on muuttumassa voimakkaasti. Uudet rakennukset ovat suuria ja voivat siksi sulkea ylempänä sijaitsevien näkymiä.

Länsirinteeltä avautuvat näkymät ovatkin rinteen suuntauksen ja jyrkkyyden johdosta poikkeuksellisen komeita ja vaihtelevia.

Näkymä Mäkikatuä pitkin länteen. Taustalla harmaan tukkujen puiston istutuksia ja Pispalan valtatie varren taloja.

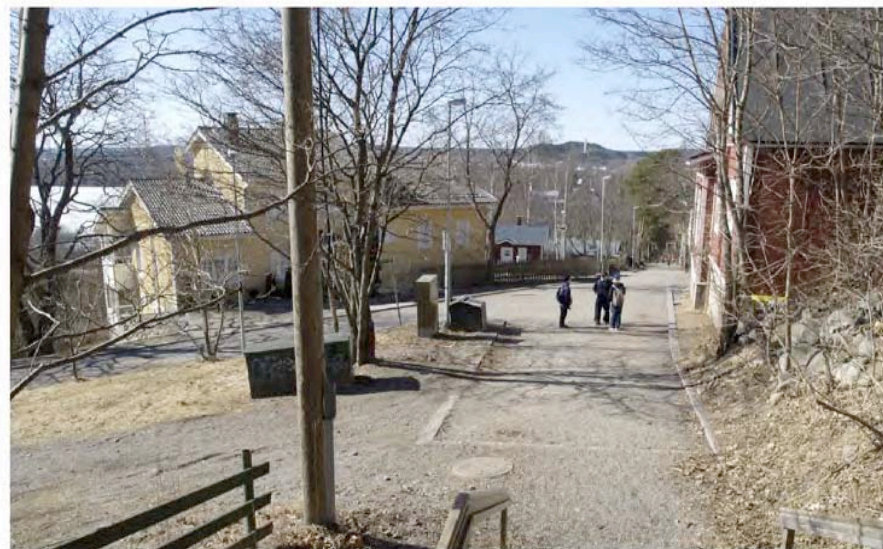
Viehättävä pihapiiri Portaanpään varrella.

Pispalan koululaisten kotimatka on aina ollut nopea. Portaanpään portaiden vieressä on kulunut mäenlasku-ura.

Näkymä Pispalasta Epilään 1940-luvulla. Etualalla Portaanpää, oikealla nykyinen Lauri Viidan museo. Kuva Kaarlo Suursara. Vapriikin kuva-arkisto.

Portaanpään ja Lauri Viidan kadun risteyksessä on vinottain rinteessä kulkevien katujen risteykseen syntyvä kiilamainen katuaukio.

Näkymä Päivölänkadun portaiden yli kasvimaalle.

PISPALANHARJU JA HARJUNPÄÄ

Pispalanharjun katu on rakennettu harjun ylimmälle lakitasanteelle. Katutila on tiivis ja kaupunkimainen. Lakitasanteen kortteleissa on tasaiset, usein puutarhamaiset pihat. Erityisen viehättävää puutarhamainen miljöö on Vesisäiliönmäkeä vastapäätä.

Kadun suuntaiset näkymät ovat kiinteitä ja rajattuja. Lännessä katutilan päätteenä on avara Portaanpään maisema, idässä Pyynikin harjumetsä. Rakennusten väleistä avautuu yllättäen jylhiä näkymiä sekä pohjoiseen Näsijärvelle että etenkin etelään Pyhäjärvelle. Vesisäiliönmäen puistossa on perinteinen, huikaiseva näköalapaikka.

Koulu on rakennettu harjun päätteeseen. Se onkin sekä kauko- että lähimaisemassa maamerkki, jonka mukaan pystyy suunnistautumaan. Koululla on yllättävän suuri tasainen piha, joka on pystytty rakentamaan harjun lakitasanteelle reunoja pengertämällä.

Harjun länsipäässä koulun edustalla on aukio, joka toimii bussin käänköpaikkana. Aukiolta on aiemmin lähtenyt katuja lounasta lukuunottamatta säteittäisesti. Myöhemmin pohjoiseen johtava Musankadun pätkä on liitetty tonttiin.

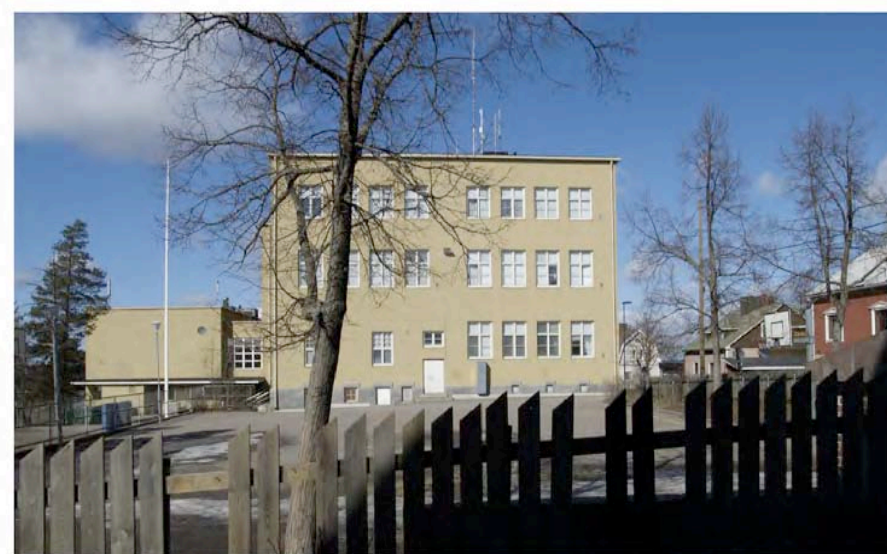
Aukion eteläreunalla osittain puistossa, osittain tonteilla on I maailmansodan aikaisia bunkkereita, jotka ovat historiallisen ajan muinaisjäännöksiä. Bunkkereita on huhun mukaan myös Vesisäiliönmäkeä vastapäätä pihalla.

Lapsia keinumassa Pispalanharjun leikkikentällä. Kuva Juhani Riekkola v. 1958. Vapriikin kuva-arkisto.

Näkymä Vesisäiliönmäeltä Pyhäjärvelle.

Koulun pihalle riittävä tasainen alue on löytynyt harjun laelta.

Pispalanharjun katutila on suljettu ja kaupunkimainen. Näkymän päätteenä on Länsirinteestä avautuva harjun jyrkänne.

Rauhallinen pihapiiri Pispalanharjun itäpäässä.

Vesisäiliönmäki on Pispalanharjun korkein kohta.

PROVASTINKADUN / SELININKADUN ETELÄRINNE

Pispalanharjun etelärinne on Pispalan jyrkintä rakennettua aluetta. Rakennukset ovat noppamaisia, kapeita ja korkeita kuutiomaisia massoja rinteessä. Moneen on maantason sisäänkäynti kolmeen kerrokseen.

Jyrkän maaston vuoksi rakennukset on sijoitettu korkeuskäyrien suuntaisten katujen varteen. Katumiljöö on tiivis ja katutila kapea (vrt. myös leikkaukset 4 ja 5). Kapeimmillaan se on Provastinkadulla. Vastaavasti kortteleiden sisäosiin jää laajojakin piha-alueita, joita on usein terassoitu voimakkaasti ja hyödynnetty oleskelupaikkoina ja puutarhoina.

Katujen väliset poikittaiset yhteydet ovat portaita. Hirvikadun jatkeena ovat Pispalan pisimmät Pispalanportaat.

Etelärinteen jyrkimmät alueet ovat jääneet rakentamatta ja ne ovat nykyisin puistoja. Provastinpuiston itäosa on pussinperä, josta ei ole yhteyttä eteenpäin. Puisto koetaankin osaksi tontteja.

Rinne loivenee alaspäin Selininkadulle ja Tahmelan viertotielle tultaessa.

Provastinkadun varrella on entinen yleinen sauna. Sen piippu on kadun maamerkki.

Lapsia Provastinkadun varrella. Lasten takana vasemmalla oleva talo on Vesisäiliönmäen alapuolella. Kuva Tyko Varto 8.9.1934. Vapriikin kuva-arkisto.

Pispankatu itään päin.

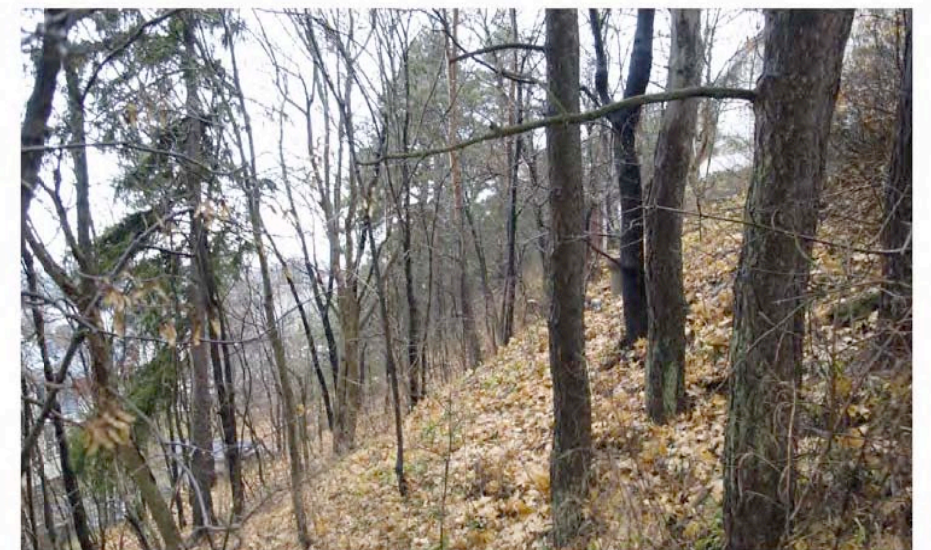
Piha Provastinkadulla. Piha on terassoitu pulterimuurein. Alinna on oleskelutasanne keinuineen.

Ilmeisesti Pispankadun itäpään taloja, taustalla Pyhäjärvi. Kuva Salokangas. Vapriikin kuva-arkisto.

Vallikadun ja Hirvikadun kulmauksessa on pieni metsikkö, joka on Y-tontti. Tiiviisti rakennetulla alueella puistot ovat arvokkaita.

Provastinpuiston itäpää on tonttien välissä oleva jyrkkä pussinperä, jonne pääsee virallisesti vain Pispalanportailta.

RIMMINKADUN TASANNE

Rimminkatu johtaa Tahmelan viertotien ja Pispalan valtatie risteykseen. Sen länsipää on harjutasanteella, jolle on muodostunut hyviä puutarhantontteja. Alueella on puutarhamainen ilme.

Alueen itäpäässä on Sirenin entinen yleinen sauna ja sen vieressä Simolan vanha päärakennus, jolla on kaunis vanha pihapiiri. Mäkikatu on myöhemmin puhkaistu Sirenin puutarhan läpi ja yhdistetty Pispalan valtatiehen. Osa puutarhasta on jäänyt katualueelle ja muodostaa nyt kiilamaiselle Mäkikadun ja Kannaksen tien kulma-aukiolle viehättävää ympäristöä.

Sirenin saunan länsipuolella oleva aukio on Mäkikadun pengertämisen yhteydessä jäänyt syvänteeseen. Alueella on massapensasistutuksineen epämääräinen liikennemiljöön ilme.

AJURINKADUN ETELÄRINNE

Ajurinkadun - Mäkikadun etelään laskeva rinne on Mäkikadun varrella melko tiivistä ja kaupunkimaista. Sitä kuvaavat myös alakerrassa olleet, kadulle avautuvat liiketilat.

Ajurinkadun varrella ympäristö on samantapaista kuin Rimminkadun tienoo, mutta rinne on jyrkempi.

Alueen korttelit ovat pieniä, katujen ja kevyen liikenteen portaiden ympäröimiä.

Uittoyhdistyksen talo Mäkikadun ja Uittajanlkadun kulmassa. Pihapiiri on säilyttänyt perinteiset piirteensä.

Simolan rauhallinen pihapuutarha on monen talon kaunistuksena.

Oikealla Sirenin kerrostalo. Talon vanha yleinen sauna on edelleen käyttökunnossa. Takana näkyvän auton kohdalla on punaisen tukkitien betoninen tukipilari.

Simolan talo. Talon editse kuölkevan Mäkikadun ja Kannaksenkadun kulmauksessa on osa vanhaa puutarhaa, joka muodostaa omenapuineen kaunista lähiympäristöä.

Mäkikatu Mooseksenmäen risteyksessä.

Mooseksenmäki Pispalan valtatie suuntaan.

VANNEKADUN "PESÄ"

Vannekadun kortteli Punaisen tukkitien ja Kannaksenkadun välissä on syntynyt harjun rinteeseen pesämäiseen notkelmaan. Paikan pienilmasto on erittäin edullinen ja sen osoituksena tonteilla on laajoja puutarhoja.

Kannaksenkadun varrella korkeuskäyrien suuntaiset rakennukset muodostavat vinosti rinteeseen laskevalle kadulle mielenkiintoisen rytmin. Katutilaa muodostavat vuoroin rakennusten päädyt ja kulmat, vuoroin puuaidat, pensasaidat ja muut istutukset.

Ajurinkadun ja Kannaksenkadun kulmauksessa on Pispalalle tyypillinen kiilamainen katuaukio.

TAHMELAN VIERTOTIEN ETELÄRINNE

Tahmelan Viertotien etelärinne on kapea vyöhyke, jossa rakennuskanta on eri ikäistä. Uudisrakennukset ja katujen ja puistojen uudistukset ovat vallitsevia, ja ne antavat leimaa koko ympäristölle.

Alueen länsiosan jyrkässä rinteessä on korkealla pulterikivimuurilla tuettu Pispanaron puisto. Pulterimuurit jatkuvat Tahmelan Viertotien pohjoispuolen katuluiskissa.

Kannaksenkatu Mäkikadun risteyksen alapuolella. Rinteen suuntaiset rakennukset antavat vinolle kadulle mielenkiintoisia näkymiä.

Vannekadun pää Punaisen tukkitien kohdalla. Rakennusten takana avautuu Vannekadun korttelin keskellä oleva laaja puutarha.

Näkymä Uittotunnelinkatua itään, vasemmalla Pispanaron puisto ja oikealla Pispalan pihojen uusi kaupunginosa.

Punaisen tukkitien puisto Tahmelan Viertotien yläpuolella. Puistossa kasvaa Pispalalle tyypillinen yksinäinen "kakkärämänty".

Vannekadun pihapiirejä, taustalla Pyhäjärvi.

Tahmelan Viertotien risteys kaakosta. Alue on vielä avoimen oloinen, sillä vasemmalla on uusi, puretun rakennuksen tilalle rakennettu Pispanaron puiston itäpää. Samaan kohtaan liittyy myös Rimminkatu.

PUUTARHAKAUPUNKI

Pispan talon entisille pelloille rakennettu puutarhakaupunki on viehättävä kaupunginosa. Maastonmuotojen ja tonttien koon sekä ruutukaavan johdosta se ei ole yhtä "pispalalainen" kuin jyrkkään harjun rinteeseen rakennetut alueet - vastaavia on muuallakin Suomessa. Alue on kuitenkin hyvin viehättävä ja tasapainoinen osa rakennettua kokonaisuutta.

Puutarhakaupungin tontit ovat muusta Pispalasta poiketen tasaisehkoja ja neliömäisiä ja kadut suorina. Kuninkaankartan tulkinnan perusteella ne noudattavat ilmeisesti vanhojen sarkaojien linjoja ja myöhemmin alueen halki kulkeneen tukkitien suuntaa. Tukkitien alla olleet alueet on myöhemmin liitetty tontteihin, mikä lisää alueen väljää, puutarhamaista vaikutelmaa. Katunäkymät päättyvät etelässä Pyhäjärveen ja pohjoisessa ylenevään rinteeseen.

Pihojen ja puutarhojen puut ovat pääasiassa matalia. Rakennusten tyyppitalomainen ilme, matala puusto ja vehreä, hoidettu ympäristö antavat "siirtolapuutarhamaisen" vaikutelman.

Pulkkasaarenkadun ja Saunasaarenkadun välisessä korttelissa on kulkenut punainen tukkitie. Tontit ovat suhteellisen väljiä, sillä tukkitien alue on liitetty niihin myöhemmin.

Näkymä Pispan koulun alapuolelta puistossa olevan bunkkerin katolta kasvimaan ja puutarhakaupungin suuntaan.

Pulkkasaarenkadun poikki kulkee jyrkempi rinne, joka on ilmeisesti muinaisen vesistön kuluttama "hauta", josta viereinen puisto on saanut nimensä.

Näkymä Pyhäjärven rannan Hautalaakson puistoa pitkin Vieremäkadulle.

Puutarhakaupungille tyypillisiä piirteitä ovat nappulamaiset talot, harvat puuidat ja hedelmäpuutarhat.

Puutarhakaupunginosassa puutarhat ovat tärkeitä. Puutkin ovat pääasiassa suhteellisen matalia hedelmäpuita.

Suorien katujen päätteellä näkyy Pyhäjärvi.

UUSI KAUPUNGINOSA

Pispalan Pihat on kerralla rakennettu tuottajamuotoinen alue. Se poikkeaa mittakaavaltaan ja rakenteeltaan muusta Pispalasta ja voisi olla missä päin Suomea hyvänsä.

Korttelin sisäiset kävelytiet reunustavat taloja. Monesti rakennuksissa on etelän puoleisessa maantasokerroksessa autotallit, joihin ajaminen vie tilaa pihalta ja talon eteläpuoleiselta seinustalta.

Asuntojen suhde ulkotilaan on etäinen eikä niillä ole omaa pihaa. Varsinaisia oleskelutiloja ei ole muita kuin lasten leikkipaikka. Istutukset ovat teiden ja seinien vierustoilla olevia nauhamaisia rivejä ja yksittäispuita. Monin paikoin asfaltti ulottuu seinästä seinään. Muuhun Pispalaan verrattuna pihat ovat erittäin vaatimattomia.

Toistuva talotyyppi ja parvekkeiden ja muiden ulokkeiden muodostama levoton rytmi poikkeavat perinteisestä pispalalaisesta persoonallisten ja samalla monoliittisten rakennusten muodostamasta maisemasta.

RIVI

Kasvimaan ja Tahmelan lähteen välissä Isolähteenkadun varrella on Tahmelan viertotieltä rantaan asti ulottuva talorivi, jolla on miltei tasan-komaiseman vanhan kylänraitin tunnelma.

Kadun varrella kasvaa vapaamuotoisena kujanteena suurikokoisia puita. Vapaamuotoisenakin kujanne muodostaa maisemallisen selkärangan rakennuksille. Rakennusrivin molemmilla puolilla on viljelyksiä, eli rivi on suhteellisen avoimen maiseman keskellä oleva rakennusten muodostama läpinäkyvä "verho".

Pispalan Pihojen rakennuksilla on passiivinen suhde pihaan. Asuntojen ulkotila on Pyhäjärvelle avautuva parveke. Maan taso on varattu autoille.

Istutetut pihat on sijoitettu rakennuksen pohjoispuolelle...

Näkymä Isolähteenkatua pitkin pohjoiseen.

Pispalan pihojen ja puutarhakaupungin liitoskohta kuvaa alueiden erilaisuutta.

... ja autot eteläpuolelle.

Rivin päätteenä poikittain oleva rakennus kokoaa rivistön. Oikeastaan alue on maisemallisesti "peltorivi", sillä sen molemmin puolin on kasvimaan.

Yllä ja oikealla ns. Vuorenmaan valtakunta Kannaksenkadun ja Tahmelan viertotien välissä. Rinteessä etelärannan tasanne vaihtuu harjun rinteeksi. Vuorenmaan päätalo on nelikerroksinen, joista jokaiseen on maantason sisäänkäynti.

Alarinteen rakennuksia kasvimaan takana. Keskellä näkyy Harmaan tukkietien puisto, jossa on hyvin jyrkät, osittain sivusuunnassakin nousevat portaat.

ALARINNE

Alarinne vastaa miljöötyypiltään jyrkimmiltä osiltaan Pispalan harjun etelärinnettä. Alue on kuitenkin vaihtelevampi. Vuorenmaan valtakunnan kohdalla ja siitä länteen rinne on äärimmäisen jyrkkä ja on antanut rakentamiselle erityisluonnetta. Kasvimaan reunalla on myös tasaisia osia.

Jyrkkään rinteeseen liittyvät tiejärjestelyt Tahmelan viertotien ja Kannaksenkadun yhtymäkohdassa sekä bussin pääteysäkillä ovat massiivisia ja vaikuttavat laajalti lähiympäristöön.

Alueella on perinteisiä, puutarhamaisiakin pihapiirejä, tiiviisti rakennettuja pihapiirejä, rakenteilla olevia tontteja, eri ikäistä rakennuskantaa ja puistoja. Voimakas vaihtelu tekee siitä mosaiikkimaisen ja levottomankin, etenkin kun rinne on avoimen maisematilan rajana ja Pispalan näkyvänä julkisivuna etelään päin.

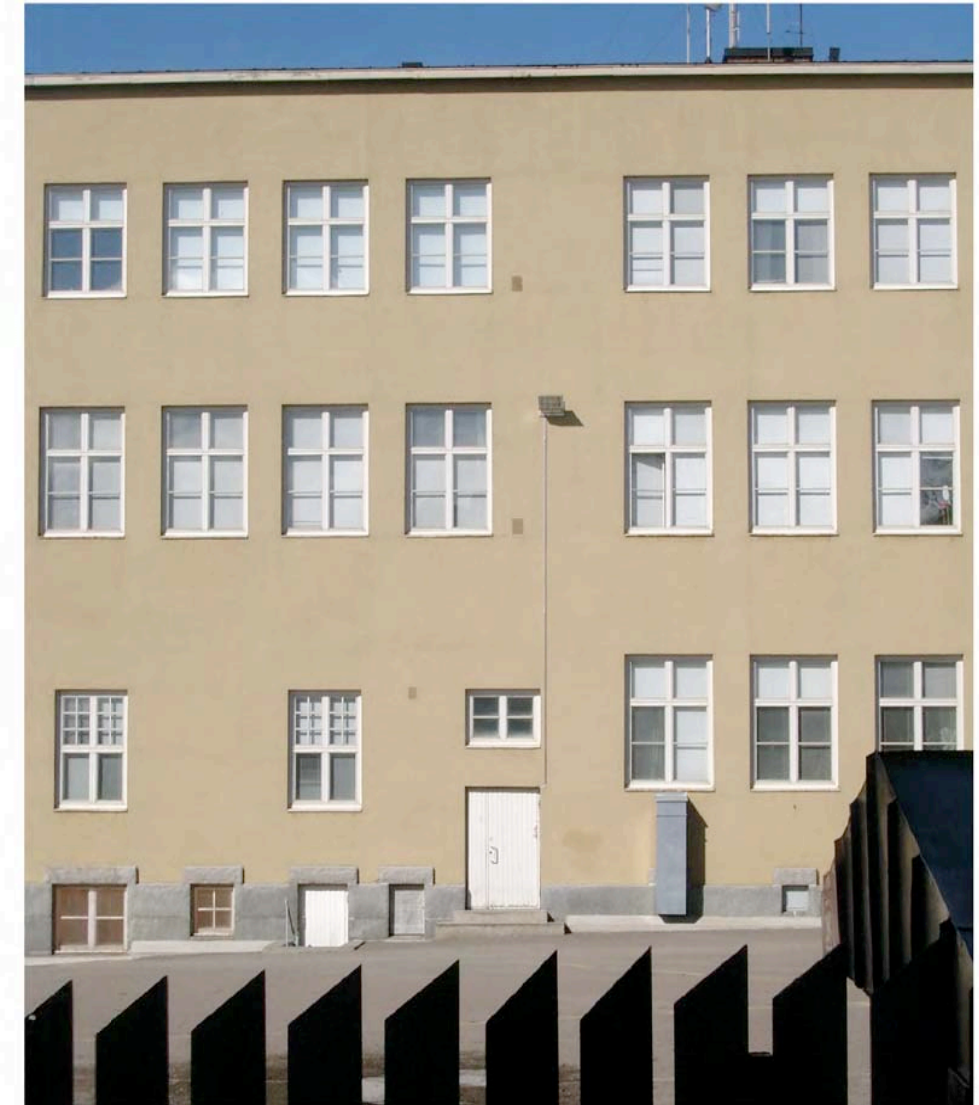
PISPALAN ILMETTÄ

Vasemmalla Rajaportin saunan piha-
piiri.

Oikealla Pispän koulu.

Vasemmalla alhaalla ns. "neidin puu-
tarha" Erämiehenkadulla.

Oikealla alhaalla pihatunnelmaa Pis-
pälänharjulta.

KATUTILA

Katujen varsille muodostuu kadun suunnasta, jyrkkyydestä, koosta ja mittasuhteista sekä katu reunustavien rakennusten sijainnista, rytmistä, koosta, etäisyydestä ja korkeudesta riippuen eri tyyppinen tilavaikutelma. Katu on samalla tärkeä kaupunkitila, sillä kaduilla kulkiessamme koemme ja näemme ympäristön. Pispalan katutila on hyvin vaihtelevaa ja samalla siinä on tyyppillisiä pispalalaisia piirteitä: rakennusten rajaama katutilaa, niiden välitse avautuvia näkymiä, jyrkkiä katuosuuksia, vinosti rinteessä nousevia ja laskevia katuja.

Katujen linjaukset ovat Pispalassa syntyneet pääosin itsestään ja maaston sanelemin ehdoin. Katuja on periaatteessa kolmea eri tyyppiä: topografikäyrien suuntaisia (pääosa Ylä-Pispalan kaduista, esim. Pispalan valtatie itäosa, Erämiehenkatu, Mäkikadun itäosa, Rinnekatu, Pispalanharju, Provastinkatu, Pispankatu, Vallikatu, Selininkatu ja Tahmelan viertotien itäosa), topografikäyriä vasten kohtisuorat kadut (esim. Ahjolankatu, Moreenikatu, Karvarinkatu, Päivölänkatu, Mooseksenmäki sekä Pulkasaarenkatu ja muut puutarhakaupunginosan kadut ja Isolähteenkatu) sekä vinosti pitkin rinnettä nousevat kadut (Kannaksenkadun ja Tahmelan viertotien länsipää, Pohjanmaantie ja Pispalan valtatie länsiosa, ns. Pispalanahde).

Kadun leveyteen on vaikuttanut sekä maaston jyrkkyys että kadun käyttötarkoitus läpikulkutienä, pääkatuna tai asuntokatuna.

Maastoa seurailevat, orgaanisesti syntyneet kadut muodostavat mielenkiintoisia näkymiä ja tilasarjoja etenkin monimuotoisen länsirinteen alueella. Mäkikadun länsiosa Mooseksenmäen ja Harjunpään välillä on

Kuva pari katutilan kannalta mielenkiintoiselta Mäkikadulta. Vasemmalla näkymä Päivölänkadulta itään. Kadun vartta rytmittävät rakennukset. Oikealla näkymä Länsirinteen huipun yli Harjunpään suuntaan. Uudet, edessäpäin avautuvat maisematilat muodostavat mielenkiintoisia tilasarjoja.

Kapea Provastinkatu vasemmalla on asuntokatu, harjun laella näkyvä hieman leveämpi Pispalanharju pääkatu. Molemmat muodostavat selkeän katutilan.

Vasemmalla rakennusten välissä hieman vinossa kulmassa Provastinkatu, joka on Pispalan kapeimpia. Oikealla väljempi Pispalanharju.

Pispalan valtatie Moreenikujan ja vanhan postitalon kohdalla. Katutila on väljä ja avara myös rinteiden kautta avautuvien näkymien ansiosta.

Pispalan valtatie Mäkikadun itäpäähän kohdalla, vasemmalla rinteeseen nouseva Mäkikatu. Katutila on katuvarilta rajaavien rakennusten ansiosta selkeä.

Ahjolankatu laskeutuu hyvin jyrkästi pohjoiseen radan suuntaan.

vaihteleva, kylänraittimainen katu.

Pispalan katutiloille erityisen ominaispiirteen muodostavat vinosti rinnettä pitkin nousevien ja niihin rinteeseen suuntaisina liittyvien katujen risteykset. Nämä ns. saksavat tiet ovat tyypillisiä jyrkissä rinteissä ja siksi harvinaisia Suomessa, mutta Pispalalle ominaisia.

Myös jyrkät, rinnettä vasten kohtisuorasti nousevat kadut ovat Pispalalle tyypillisiä. Jyrkkyyden vuoksi monet niistä ovat vain jalan kuljettavia, mutta yllättävän monet ovat myös autoteinä.

Pispankadun itäpää nousee harjulle.

Rimminkatu on tasainen ja suora.

Tahmelan viertotie on yksi alueen pääkaduista. Katua on uudistettu nopeuksien vähentämiseksi. Uudet rakenteet tarvitsivat ympäristöön soveltamista.

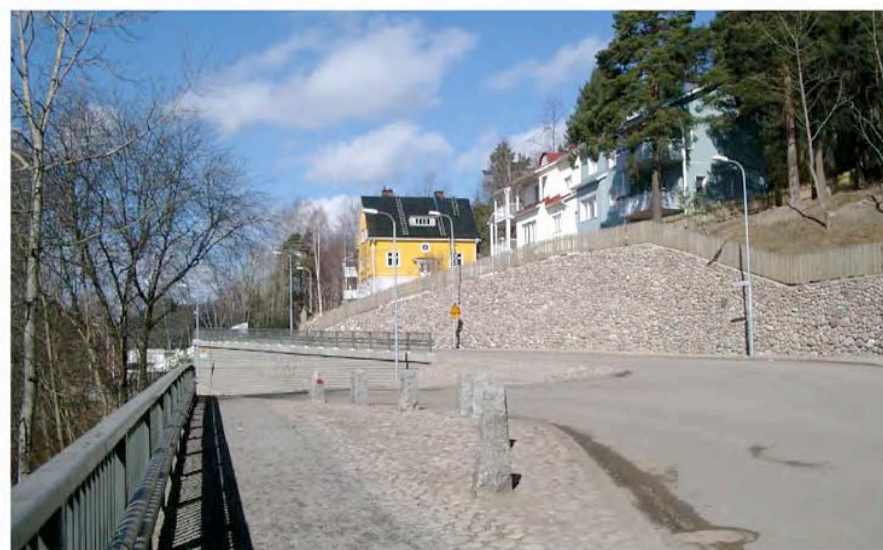
Pispalanharju laskee länsipäässään kohti koulun edessä olevaa aukiota.

Provastinkatu Vesisäiliönmäen alapuolella. Kadun korkotaso myötäilee hienovaraisesti maaston ja rinteiden muutoksia ja antaa katunäkymille vaihtelua.

Tahmelan viertotien ja Kannaksenkadun risteyksessä katualue ja tukimuurit ovat laajentuneet Kannaksenkadun liittymän uudistamisen yhteydessä.

Tahmelan viertotie Kannaksenkadun risteyksen kohdalla.

Markkinakadun ja Koukkarinkadun monimuotoinen risteys, jossa rakennukset ovat näkymien päätteinä.

AUKIOT

VANHA TORI

Pispalan kaupunkitilan nykyiset aukiot ovat syntyneet rakenteen vähitellen muuttuessa. Pispalan vanha tori on vanhan ilmakuvaan mukaan ollut tannerpintainen nurmikenttä. Torin keskeltä pohjoiseen lähtee Markkinakatu, ja eteläpuolitse kulkee Pispalan valtatie, jolta Tahmelan viertotie erkanee torin kohdalla. Tori on aikanaan ollut merkittävässä keskipisteessä, mutta liikenteen lisääntyessä se on joutunut ahdinkoon. Se onkin joutunut luovuttamaan aluettaan liikenteelle, sekä teille että pysäköinnille. Kaupankäynnin luonteen muuttuessa myös toritoiminta on poistunut. Torin kulmauksessa on uusi grillikioski, joka on tuonut alueelle nykyajan vilkkautta.

Toria pohjoisrajana on suhteellisen yhtenäinen rakennusrivistö. Itä- ja länsirajana on uuden/uusitun rakennuksen pääty ja raja jää kevyehköksi. Torin käyttö pysäköintialueena nykytavalla lisää sen epämääräisyyttä. Tämä on merkittävää siksi, että toria ei hahmota aukioksi esim. Pispalan valtatieä kulkiessa, vaan rakennusten väliseksi pysäköintikentäksi.

Pispalan valtatie on torin kohdalla monikaistainen ja liikenteellisesti epämääräinen. Valtatien molemmilla puolilla on linja-autopysäkit. Pispalan valtatieen yli kulkeminen on kuitenkin turvattoman tuntuista, sillä liikenne valtatiellä on vilkasta ja ajonopeudet kovia.

Aukion eteläreuna on miltei yhdensuuntainen pohjoisreunan kanssa ja valtatieen linja taas hieman vinossa reunaan nähden. Aukean kaakkoiskulmassa pääty Pispalan valtatieä vasten oleva rakennus onkin näkyvä ja merkittävä sekä aukiotilan että katunäkymän kannalta. Vastaavasti idästä tultaessa vanhaa paloasemaa vastapäätä oleva rakennus näkyy valtatieä pitkin suuntautuvan näkymän päätteenä.

TAVOITTEET

- **vanhan torin sattumanvaraisen, mutta kevyen ja niukan ilmeen säilyttäminen ja palauttaminen**
- **torialueen "siivoaminen", erilaisten visuaalista ympäristöä sekoittavien rakenteiden kuten mainosten, jätesäiliöiden ym vähentäminen / uudelleensijoittelu näkymättömille paikoille**

Yllä vanha ilmakuva vuodelta 1946, yllä oikealla nykytilanteen mukainen kuva vuodelta 1995, © FM-Kartta Oy. Vanhan torin länsipuoli on edelleenkin nurmitantereena, itäpuoli on otettu pysäköintikäyttöön.

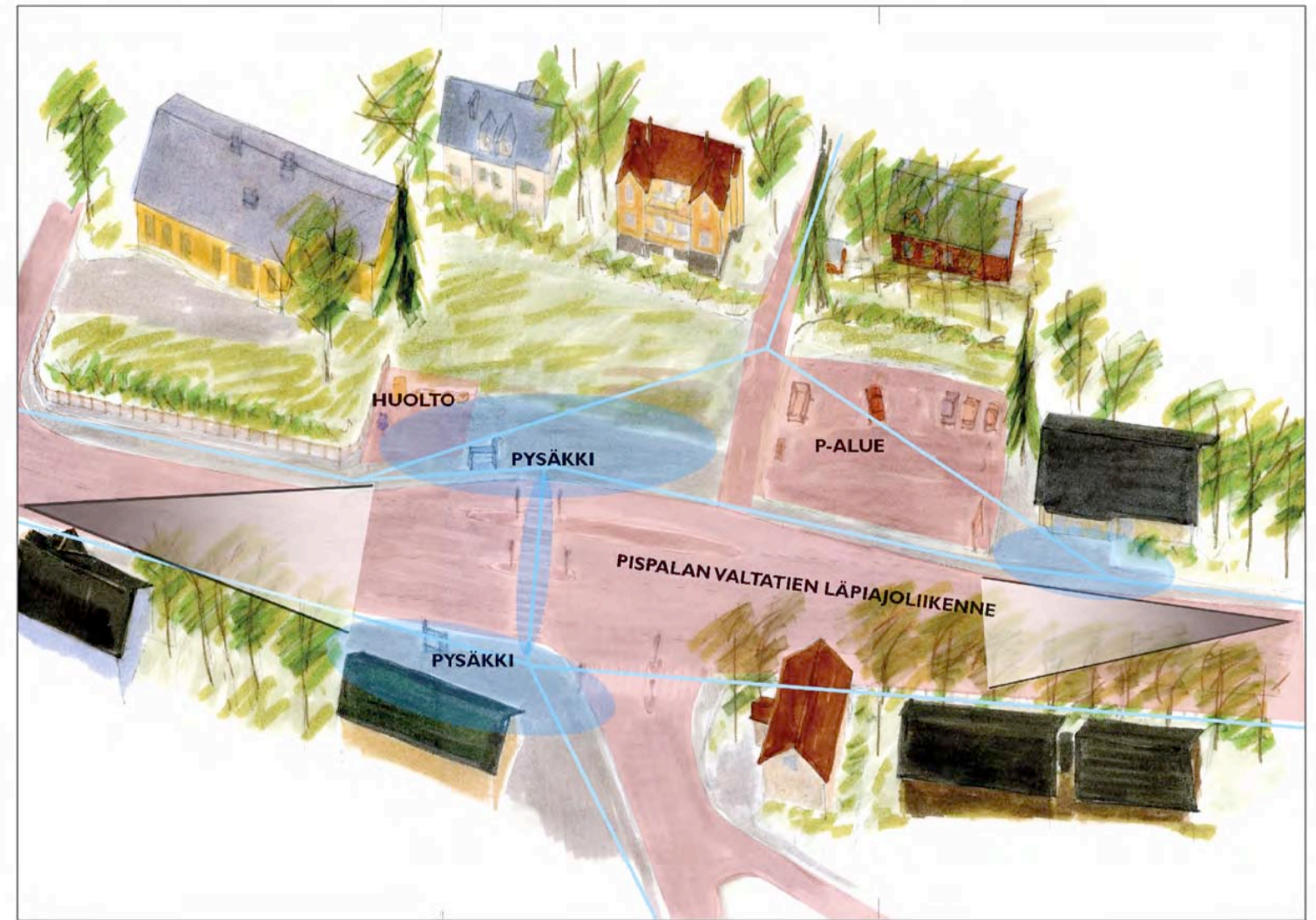
Oikealla Tahmelan viertotien risteys. Risteyksen itäpuolella poikittain oleva rakennus rajaa näkymää. Vanhan ilmakuvaan mukaan rakennus on ennen ollut tilanmuodostajana merkittävämpi, koska kadun rakenteet ovat olleet kevyempiä.

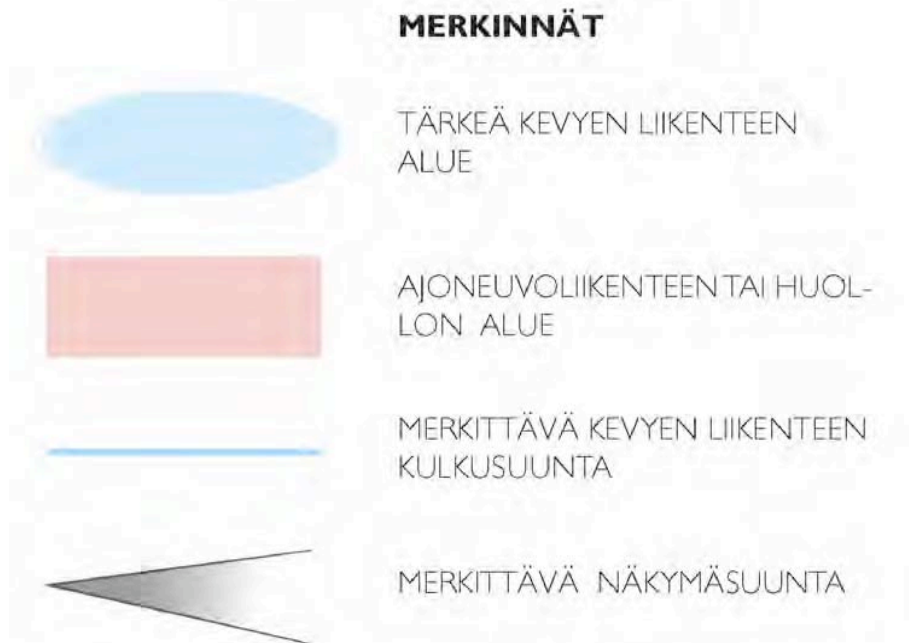

Yllä aksonometria vanhan torin aukiosta ja sitä rajaavista rakennuksista ja puustosta.

Alla vanha tori Pispalan valtatie suunnasta.

Analyysi torin käytöstä ja merkittävistä kevyen liikenteen alueista ja kulkusuunnista.

AHJOLANAUKIO

Ahjolanaukio on Pispalan valtatievarrella merkittävällä paikalla alueen rakenteessa. Se on Pispalan julkinen keskipiste. Sen läheisyydessä on kaksi Pispalan maamerkkiä, Ylä-Voiman korkea pistetalo ja haulitorni.

Ahjolanaukio on vanhan ilmakuvan mukaan ollut sora- ja tannerpintainen kenttä. Aukiolla on ollut sorakentän ympäröimä rakennus. Nykyisen Ahjolan paikalla olleen rakennuksen puutarha on ulottunut aukion suuntaan hieman pidemmälle kuin Ahjolan nykyinen piha. Harmaan tukkitien linja on ollut etelään päin avointa.

Tukkitien linja muodostaa vielä nykyäänkin avoimen näkymäaukon etelään Pyhäjärven suuntaan. Koska aukio on länteen päin laskevalla harjun harjanteella Pispalan ahteessa, maasto laskee aukiolta kaikkiin muihin suuntiin paitsi itään. Aukion reunoilla olevat rakennukset ovat nappulamaisia, joten ne eivät muodosta sille yhtenäistä reunaa. Ahjola on pitkä rakennus, mutta sen piha on aukion puolella.

Aukiolta ja siihen liittyviltä kaduilta avautuu komeita näkymiä Ahjolan-katua pitkin Näsijärvelle ja etelään Pyhäjärven suuntaan sekä Pispalan valtatievarren suuntaisesti. Samalla kupumainen maiseman muoto tekee sen epämääräisen avoimeksi ja sillä on tunne reunalla olemisesta.

Aukion varrella on useita kauppiaita ja lounaskahvila, bussipysäkit ja Pispalan valtatievarren ainoa alikulku, joten sillä on runsaasti kävelyliikennettä.

Epämääräisen rajauksen, rönsyilevän tilan sekä alikulun ja pysäköintialueiden luiskajärjestelyjen ja rajaavien istutusten johdosta aukio vaikuttaa sekavalta. Suurin osa aukiosta on autojen valloittama ajotietä ja pysäköintialuetta.

Kulut alikulkuun eivät ole johdattelevia eivätkä viihtyisiä. Pispalan valtatievarren ylityksen jatkuvasti, mikä on vilkasliikenteisellä tiellä erittäin vaikeaa ja vaarallista. Myös liittyminen pysäköintialueilta Pispalan valtatievarren vilkkaaseen liikenteeseen on vaikeaa.

TAVOITTEET

- **aukiomaisen ilmeen lisääminen, pysäköintipaikka-
luonteen vähentäminen**
- **epämääräisen, rönsyilevän tilan selkeyttäminen**
- **alikulun sisäänkäyntien rakentaminen puoleensavetä-
viksi ja viihtyisiksi**

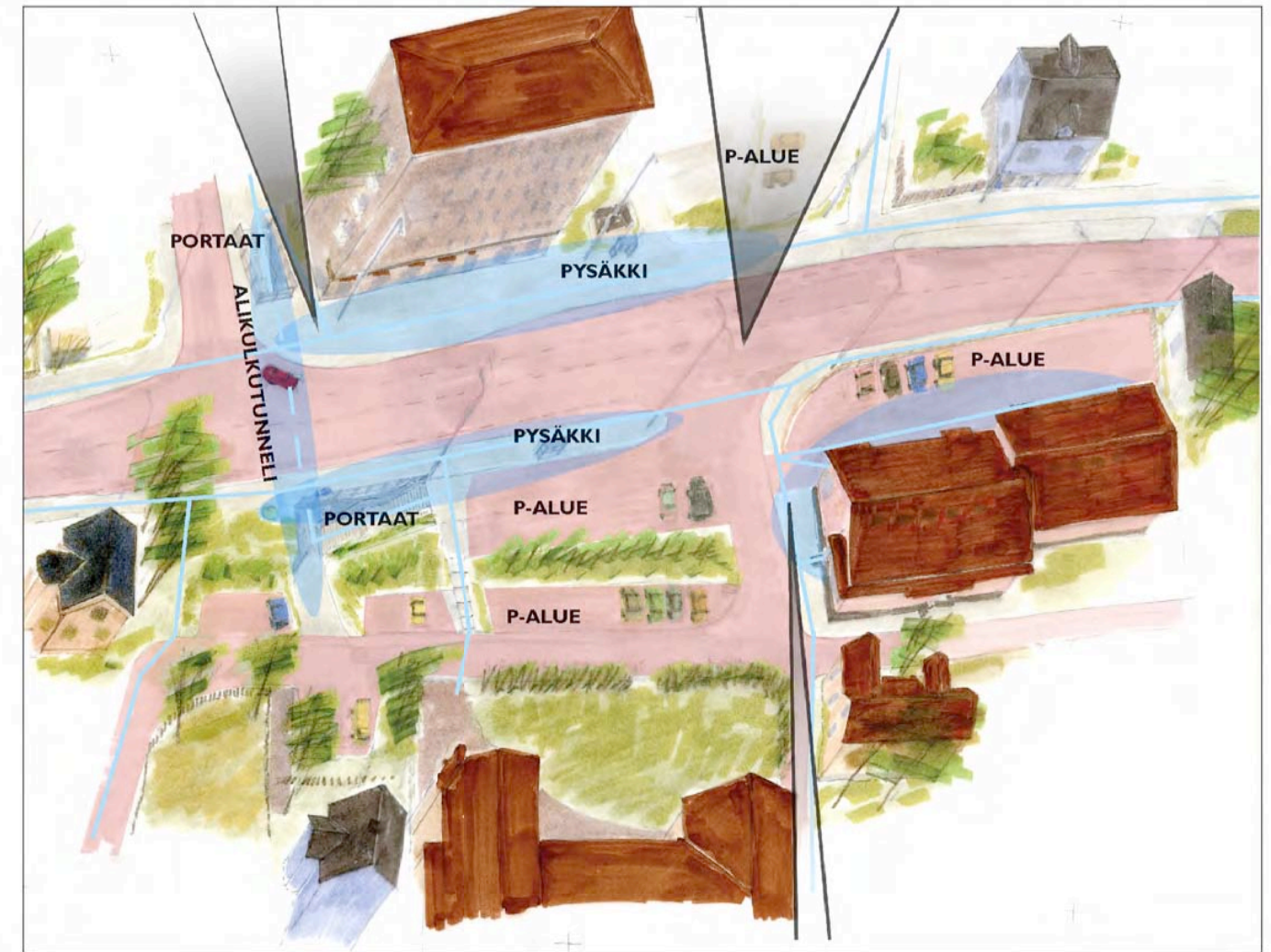

Ylhäällä vanha ilmakuva vuodelta 1946, oikealla nykytilanteen mukainen kuva vuodelta 1995, © FM-Kartta Oy.

Oikealla Ahjolanaukio haulitornista. Kuva V. Niskavaara.

Alla näkymä Ahjolanaukiolta pohjoiseen Näsijärvelle.

Yllä aksonometria Ahjolanaukiosta.

Alla näkymä Ahjolanaukiolle Pispalan valtatieltä. Luiskiin on noussut luonnontaimikko, mikä saa paikan näyttämään epäsiistiltä.

Alla oikealla panoraama Ahjolanaukiolta etelään Pyhäjärven suuntaan. Pispalan valtatie varren rakennukset muodostavat tielle jäntevän reunan. Harmaan tukkujen puiston yli avautuu näkymä Pyhäjärvelle, mutta itse puisto näyttää yläosastaan epämääräiseltä.

Analyysi Ahjolanaukion käytöstä ja merkittävistä kevyen liikenteen alueista ja kulkusuunnista. Aukiolta avautuu komeita näkymiä järville. Merkinntät ks. sivu 46.

PÄIVÖLÄNKADUN AUKIO

Päivölänkadun aukio on Pispalan valtatievarrella Ylä-Voiman itäpuolella, Ahjolanaukiota vastapäätä.

Vanha ilmakeku osoittaa, että aukiolla on ollut tiivis rakennuskanta. Aukio on syntynyt, kun Päivölänkadun itäpuolen rakennukset on purettu.

Vaikka aukio on syntynyt sattumalta, se on tilanmuodostukseltaan Pispalan kauneimpia. Tilavaikutelmaan vaikuttaa etenkin Mäkikadun nousu ylös rinteeseen ja sen varrella olevien komeiden pispalalaistalojen kohoaminen aukion taustaksi.

Vuosien varrella aukiolla on tehty erilaisia muutoksia ja sille on kertynyt kalusteita ja varusteita. Lopputulos on sekava ja peruspiirteiltään kaunis ja mittasuhteiltaan sopusuhtainen aukio kaipaa peruskunnostusta.

Aukion eteläkulmaan rajautuu tyhjä tontti, joka on muuttunut pysäköintikentäksi. Mäkikatu jatkuu tontin vieritse Harmaan tukkitien suuntaan. Myös aukion eteläpuolella olevan tontin kulma on avoin. Aukion "avoin" alareuna muodostaa sen eteläosaan epämääräisen soljuvan tilan vaikutelman.

Ylhäällä vanha ilmakeku vuodelta 1946, oikealla nykytilanteen mukainen kuva vuodelta 1995, © FM-Kartta Oy.

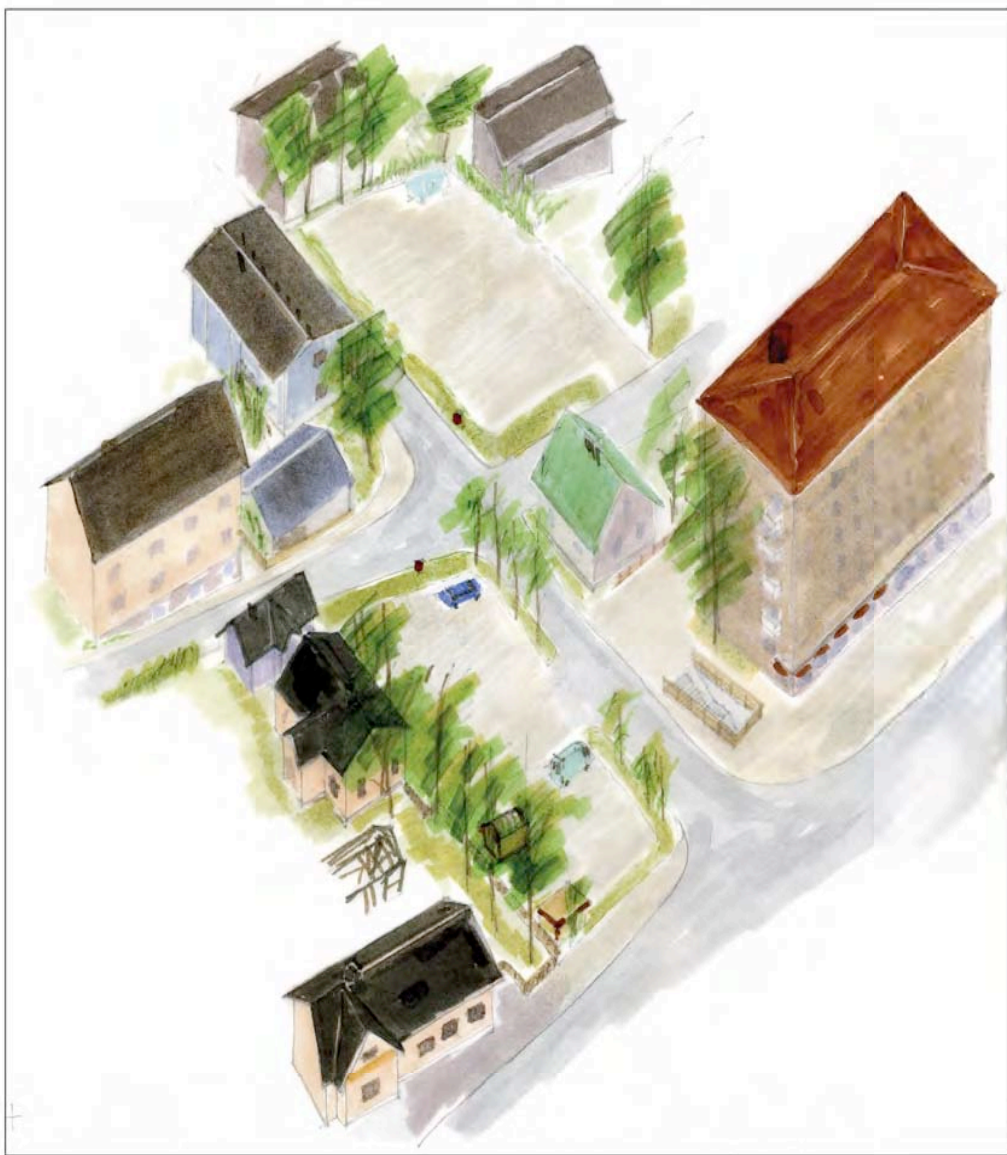
Alla yleisnäkyvä Päivölänkadun aukiosta.

Oikealla yksityiskohta Ahjolanaukiolta. Parakissa on katuosaston tukikohta ja taustalla näkyvässä vajassa työkaluja.

TAVOITTEET

- aukion selkeyttäminen esim. rajauksella, pintamateriaaleilla ja pysäköintialueen ilmettä vähentämällä, vaikka itse toiminta voikin jäädä alueelle
- aukio pitää rakentaa hyvin yksinkertaisesti, jotta Pispalalle tyyppillinen luontevuus säilyy
- lounaiskulmassa olevan tyhjän tontin rakentaminen kokoaisi aukiotilan

Vasemmalla aksonometria Päivöläkadun aukiosta. Oikealla aukion analyysi. Punaisella on merkitty ajoneuvoliikenteen alueet, sinisellä merkittävät kävelyreitit ja aukion tärkeimmät näkösuunnat mustarajaisilla kulmilla. Merkinnyt ks. sivu 46.

Alla Päivöläkadun aukion hyvät ja huonot puolet. Näkymä Pyhäjärvelle ja rajaavat rakennukset toisaalta, sekavuus toisaalta. Alla oikealla panoraamakuva Päivöläkadun aukiosta. Aukio elää välttämättömien toimintojen mukaan, mutta kaipaa selkeyttämistä. Liian hienoa siitä ei pidä tehdä.

KOULUN EDUSTAN AUKIO

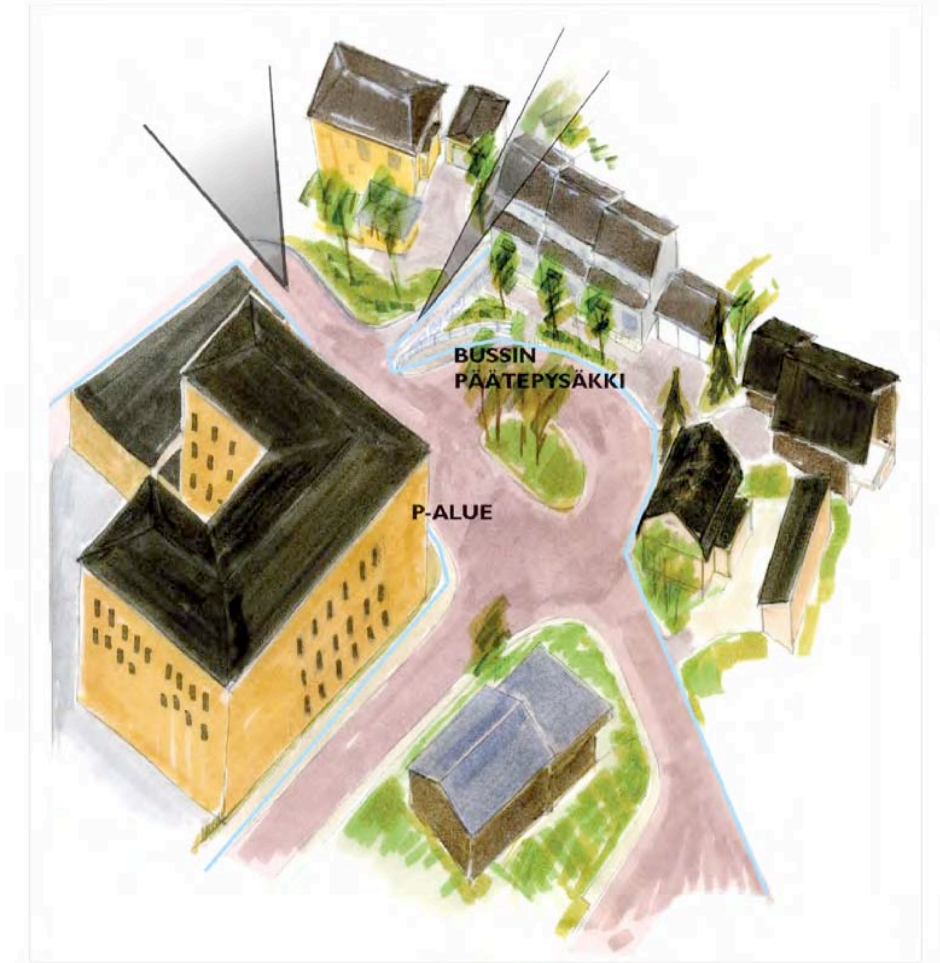
Koulun edustalla on bussin päätepysäkki, joka muodostaa Harjunpään, Pispalanharjun ja Pispankadun yhtymäkohtaan aukion. Paikka on erittäin komea ja harjumuodon ja yhden Pispalan maamerkkirakennuksen edustalla merkittävä.

Paikalla on aiemmin ollut rakennuksia hyvin tiiviisti, etenkin Mäkikadun ja Portaanpään välisessä korttelissa. Aukion myötä rakennukset ovat ryhmittyneet sen ympärille uudella tavalla.

Aukion muoto toistaa bussin kääntösädetä, mikä tekee siitä oudon muotoisen Pispalan suorien katujen keskellä ja samalla kiinnittää sen yhdelle asialle, bussille.

TAVOITTEET

- aukion yksinkertaistaminen ja kaarresäteen hävittäminen
- istutusten järjesteleminen yleispiirteisemmin ja "pispalalaisemmin" sattumanvaraisen yksinkertaisina, ei massaistutuksina

Vasemmalla aksonometria koulun edustan aukiosta. Oikealla aukion analyysi. Punaisella on merkitty ajoneuvoliikenteen alueet, sinisellä merkittävät kävelyreitit ja aukion tärkeimmät näkymäsuunnat mustarajaisilla kulmilla. Istutukset ja pinnoitteet kätkevät aukion oikean muodon ja korostavat bussin kääntösädetä. Merkinnät ks. sivu 46.

Alla panoraama koulun aukiosta. Siltä avautuu näkymiä sekä etelään, länteen että pohjoiseen. Kauempana olevat rakennukset kehystävät näkymiä ja tuovat niihin syvyyttä ja mittakaavaa. Aukion yksityiskohdissa ajoneuvoliikenne korostuu liikaa.

MÄKIKADUN AUKIO

Mäkikatu leviää Harjunpään risteyksen kohdalla laajemmaksi aukioksi, joka avautuu pohjoiseen. Paikalla on aiemmin ollut rakennus ja katulinja on kulkenut tontin pohjoispuolella alempana rinteessä.

Aukio toimii pysäköintipaikkana ja sen yläreunassa on kävelytie.

Aukion yksityiskohdissa ajoneuvoliikenne korostuu liikaa. Mukulakivipintoineen ja eroteltuine kevyen liikenteen väylineen se viittaa ennemminkin uudehkojen esikaupunkien liikenneväyliin kuin vanhan tiiviin, orgaanisesti rakentuneen alueen katutilaan. Lisäksi aukion reunalle ja alapuoliseen luiskaan on noussut taimikkoa, joka saa sen näyttämään epämääräiseltä ja hoitamattomalta.

TAVOITTEET

- ajoneuvoliikenteen dominoivuuden vähentäminen
- Pispalassa vallitsevan sattumanvaraisen yksinkertaisuuden tuominen aukion pinnoitteisiin ja istutuksiin

Ylhäällä oikealla vanha ilmakuva vuodelta 1946, oikealla nykytilanteen mukainen kuva vuodelta 1995, © FM-Kartta Oy. Kuvissa näkyvät molemmat aukeaman aukiot.

Oikealla ylhäällä aksometria Mäkikadun aukiesta. Oikealla alhaalla aukion analyysi. Punaisella on merkitty ajoneuvoliikenteen alueet, sinisellä merkittävät kävelyreitit ja aukion tärkeimmät näkymäsuunnat mustarajaisilla kulmilla. Aukion todellinen muoto ja ryhti katoavat liikenneväylien alle. Merkinnät ks. sivu 46.

Alla panoraama Mäkikadun aukiesta.

